

Sammanfattning

Utbildningen inom skolväsendet i Sverige syftar till att elever ska inhämta och utveckla både kunskaper och värden. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Syftet med den här systematiska översikten är att sammanställa forskning som verksamma inom skolan kan använda för att utforma undervisning på vetenskaplig grund kring skolans demokratiuppdrag. Frågan som översikten utgår från är:

Vilka arbetssätt i undervisningen främjar elevers demokratilärande?

Begreppet demokratilärande används i översikten för att beskriva elevers utveckling av kunskaper, förmågor, attityder och värderingar kopplat till demokrati.

Lärares arbetssätt i undervisningen

I översikten ingår studier där undervisningen har ett tydligt syfte att främja elevers demokratilärande. Ungefär hälften av de studier som ingår i översikten är interventionsstudier som undersöker orsakssamband mellan specifika arbetssätt i undervisningen och elevers lärande. Den andra hälften är korrelationsstudier som undersöker samband mellan lärmiljön och elevers demokratilärande.

Interventionsstudierna lyfter huvudsakligen fram arbetssätt med tonvikt på diskussioner och grupparbete samt simuleringar i form av exempelvis rollspel och elevers deltagande i beslutsprocesser. Några studier lyfter också fram betydelsen av att använda nyhetsmedia och texter om politik i undervisningen, samt att samverka med det omgivande samhället.

Korrelationsstudierna lyfter huvudsakligen fram betydelsen av arbetssätt som lyckas skapa ett öppet klassrumsklimat och stimulera till en hög grad av elevdeltagande i undervisningen. Några av studierna lyfter också fram betydelsen av lärares engagemang och ledarskap.

Elevers demokratilärande

Översiktens samlade resultat ger stöd för att undervisning som till hög grad involverar elever är gynnsam för att främja deras demokratilärande, både vad gäller kunskaper, förmågor, attityder och värderingar. Demokratiframjande undervisning förutsätter till viss del att eleven står i centrum. För att lära demokrati behöver elever få erfara och praktisera demokratiska principer och värderingar, vilket underlättas av att de känner inkludering, deltagande och medansvar.

Skolan kan spela en betydande roll, men bör ställas i relation till andra faktorer som kan forma elevers relation till demokrati. En viktig slutsats, som flera av forskarna bakom studier som ingår i översikten drar är att lärares arbetssätt påverkar elevers demokratilärande, men att olika metoder kan gynna olika aspekter av demokratilärandet för olika elever.

Kunskaper och förmågor

Den samlade bilden som forskningen ger att det finns ett positivt samband mellan ett öppet klassrumsklimat och elevers kunskaper om demokrati, bland annat genom undervisning med tydliga inslag av diskussioner i klassrummet. Ett öppet klassrumsklimat framstår som en viktig komponent för att stärka elevers förmåga att pröva egna åsikter i diskussioner med andra. Att delta i beslutsprocesser på skolan kan främja elevers förmåga till demokratiskt deltagande.

Genom att använda nyhetsmedia i undervisningen kan elever stimuleras att diskutera samhällsfrågor, vilket också kan utjämna skillnader mellan elever som har och inte har tillgång till exempelvis dagstidningar i hemmet. Informerande texter kan bidra med faktakunskaper som eleverna kan använda för att utforma argument i diskussioner. Att ta ansvar för samarbete och samtalston i mindre grupper kan stärka elevernas förståelse för demokratiska begrepp och principer, och för elever i yngre åldrar är sociala aktiviteter i klassrummet speciellt viktiga.

Attityder och värderingar

Skolan kan påverka elevers attityder till deltagande och politiskt beteende senare i livet. Ett öppet klassrumsklimat samt inkluderande och ömsesidigt respektfulla relationer mellan lärare och elever samvarierar med ett högre framtida deltagande i val och andra demokratiska processer. Även samarbetsövningar i form av grupparbete kan förklara högre valdeltagande senare i livet. För elever i gymnasieskolan går det att spåra ett samband mellan ett öppet klassrumsklimat och demokratiska värderingar. Genom att involvera elever i simuleringar kan de utveckla en nyanserad bild av demokratins möjligheter och utmaningar.

Att läraren är medveten om minoritetsperspektiv i klassen och lyfter fram kritiska perspektiv kan främja alla elevers vilja att delta i demokratin. Såväl gruppdiskussioner som att använda nyhetsmedia kan öka elevers tilltro till sin egen förmåga att delta i demokratin, och främja positiva attityder till framtida politiskt deltagande. Att besöka utställningar och på annat sätt samverka med det omgivande samhället kan stärka elevers stöd för politisk jämlikhet och ha en utjämnande effekt eftersom alla elever, oavsett bakgrund, kan få tillgång till sådana resurser genom skolan.

Ett mångsidigt uppdrag

Vi har valt att inkludera forskning om olika aspekter av elevers demokratilärande. Dock har vi varit noggranna med att de studier som ingår i översikten klart och tydligt ska relatera till begreppet demokrati, vilket gör att flera närliggande områden har valts bort.

Översikten tar inte upp forskning som handlar om att motverka våld, kränkningar och extremism, eller om att främja närvaro, studiero, hälsa och delaktighet. Översikten tar heller inte upp forskning om elevers utveckling av sådant som ibland benämns som livskunskap. Vidare har vi exkluderat forskning med ett specifikt fokus på utbildning om mänskliga rättigheter samt frågor om antirasism, förebygga extremism, jämställdhet, hbtqi, hållbar utveckling eller global och social rättvisa. Även forskning om etik och moral samt hur elever relaterar till begrepp som kärlek, tolerans, rättvisa och frihet har exkluderats. Slutligen har forskning om kritiskt tänkande och källkritik exkluderats, liksom forskning om undervisning i samhällsorienterande ämnen som inte relaterar till demokrati, även om undervisningen tangerar frågor som rör medborgarbildning.

Urvalet av forskning

Denna systematiska översikt bygger på 32 studier som har genomförts i elva länder. Studierna undersöker undervisning som syftar till att främja elevers demokratilärande inom olika ämnen från lågstadiet till vuxenutbildningen, men med huvudsakligt fokus på undervisning inom samhällsorienterande ämnen inom grundskola och gymnasieskola.

I översikten ingår empiriska studier där elevers demokratilärande utvärderas genom jämförelser över tid eller mellan elever. Studierna är publicerade i referentgranskade vetenskapliga tidskrifter eller har på annan grund bedömts vara av god vetenskaplig kvalitet.

